

ARBEJDS-
KENDSKAB SUNDHEDS
SEKSUALUNDERSVISING

RDSELS-
ÆRE

FÆRDSSELSLÆRE

VIGEPLOJ

BEJDS
KEDS
NTERING

FODGÅNGER MED

LIE

KUNDSKAB

VENSTRESVING
ERHVERV

Folkeskolens formål

§ 1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejds-metoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige, personlige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

Færdselslære

Faghæfte 20

Undervisningsministeriet 1995
Folkeskoleafdelingen

Færdselslære

Faghæfte 20

© Undervisningsministeriet,
Folkeskoleafdelingen

Forsidebillede: Kunstmaler Jesper Christiansen

Grafisk tilrettelægger: Anne Rohweder IDD

Grafisk produktion: Rota-Rota

Trykt på 115 g CyclusPrint genbrugspapir

Printed in Denmark 1995

1. udgave, 1. oplag

ISBN 87- 603- 0644- 0

Faghæfte 1-30

ISBN: 87-603-0657-2

Bestillingsnummer: UVM 5-211

UVM 5-222 Helt sæt

Undervisningsministeriets forlag,

Frederiksholms Kanal 25 F, 1220 København K.

Tlf.: 3392 5220 – Fax: 3392 5219

eller hos en boghandler

Indhold

Forord 5

Indledning 8

Formål 9

Centrale kundskabs- og færdighedsområder 10

Læseplan 11

1.-3. klasse 11

4.-7. klasse 11

8.-10. klasse 12

Vejledning 13

Mobilitet, en kvalitet i vores hverdag 13

Børn og trafik 14

Færdselsundervisning 14

Det er handling, der tæller 15

Fagligt og tværfagligt 16

Metodeovervejelser 16

Praktisk eller praktisk/musisk 17

Små og store elever 18

Fra konkret til lidt mindre konkret færdselsundervisning 18

Placering af færdselslære i skoleforløbet 19

Kundskabs- og færdighedsområderne 20

Læseplanens emner i samarbejde med skolens fag 20

Tre indfaldsvinkler 20

Klasselæreren 25

Skolens færdselskontaktlærer 25

Samarbejdsparter 26

Materialer 27

Tre eksempler på undervisningsforløb 28

Yngste trin: Mit liv som fodgænger 28

Mellemste trin: Mit liv som cyklist 31

Ældste trin: Mit liv med større ansvar 36

Forord

Folkeskolens fag og obligatoriske emner er i faghæfterne beskrevet fag for fag, men det er vigtigt at holde sig for øje, at de udgør et samlet hele. De udgør en central del af den ballast, som børn og unge skal bringe med sig ind i næste årtusinde.

Elever modtager mange indtryk og gør mange erfaringer i deres hverdag – i skolen og uden for skolen, og skolens undervisning skal bidrage til, at eleverne kan opnå overblik og sammenhæng. Skolen skal medvirke til, at de mange informationer og erfaringer udvikler sig til indsigt og til forståelse. Og samtidig skal skolen sikre, at eleverne opnår en grundlæggende viden på alle centrale områder.

Indholdet i de enkelte fag er ikke valgt ud fra en forestilling om at udvikle »små fagfolk«. Undervisningen i dansk skal ikke gøre eleverne til dansklærere, i fysik til atomfysikere etc. Læseplanerne udgør rammerne for, hvad enhver ung eller voksen bør vide for at kunne tage stilling til tidens vidtrækkende kulturelle, politiske, økonomiske og miljømæssige spørgsmål. Undervisningen danner også grundlag for fortsat uddannelse, for at kunne skabe rammer om et rigt liv og for at kunne glæ-

des og undres over livets mangfoldighed og dybde.

Derfor må de enkelte fag ikke opleves stykvis og delt. Nogle fag er fælles om en humanistisk forståelse af tilværelsen, nogle fag indeholder en samfundsfaglig dimension, og andre fag giver erfaringer med naturvidenskabelige betragtningsmåder. Nogle fag giver viden om vor fysiske og sundhedsmæssige udvikling, andre giver mulighed for at opleve glæden og nytten ved praktisk bearbejdning af ting i omverdenen ved brug af redskaber. Mange fag udvikler færdigheder i at kommunikere med omverdenen, men ethvert sprog – dansk eller fremmedsprog – er en del af en kultur og må ikke blive til teknik alene. Forholdet mellem sprog og kultur er i særlig grad nærværende for de elever, som ikke er født eller opvokset i Danmark.

Eleverne skal gennem undervisningen erkende både mulighederne og begrænsningerne i fagenes betragtningsmåder. En del af undervisningen skal derfor fremover foregå tværfagligt og projektorienteret. Skolefagene udgør et ordningssystem i vor kulturkreds, men tilværelsen kan ikke forstås inden for de enkelte fags grænser. Behovet for

»sammenhængsforståelse« vil i perioder sprænge fagrammerne. Virkelighedsnær undervisning må tage sit udgangspunkt uden for skolens egen verden, men bearbejdes med de redskaber, der gennem generationer er udviklet inden for fagene.

Lokale læseplaner

I folkeskolelovens § 44, stk. 8 hedder det bl.a.: »Skolebestyrelsen udarbejder forslag til kommunalbestyrelsen om skolens læseplaner«. Og i § 40, stk. 3: »Kommunalbestyrelsen godkender skolernes læseplaner efter forslag fra de enkelte skolebestyrelser«. Loven lægger således op til, at initiativet til læseplansarbejdet tages på skolen. Dog kan der – afhængig af lokale ønsker og behov – være forskellige holdninger til, hvordan arbejdet bør tilrettelægges.

Nogle kommuner vil ønske at understrege den enkelte skoles egenart, andre vil ønske at understrege fællestræk ved det kommunale skolevæsen.

Ved udarbejdelse af egne læseplaner – eller indarbejdelse af ændringer i ministeriets vejledende læseplaner – skal man være opmærksom på, at også de lokale læseplaner bør skrives, så de angiver nogle overordnede og uomgængelige, men samtidig rummelige indholdselementer.

Samtidig bør de lokale læseplaner afspejle, at man har taget hensyn til folkeskolens overordnede formål, til samspillet mellem opfyldelse af fagets formål, inddragelse af centrale kund-

skabs- og færdighedsområder, elevernes forudsætninger samt undervisningens rammer. Det betyder bl.a., at læseplanerne skal være rummelige og give plads til fordybelse, overblik, sammenhæng og til ligeværdig og udviklende dialog. Det betyder endvidere, at udgangspunktet for undervisningen er elevernes behov, og det betyder endelig, at der i beskrivelse af progression skal tages hensyn til elevernes modenhed og udvikling.

Med folkeskolelovens krav om elevernes ansvarlige involvering i undervisningsprocessen vil skolens læseplaner være et naturligt udgangspunkt for en stadig dialog lærere og elever imellem. Dialogen skal sikre, at valg af arbejdsformer, metoder og stofvalg foregår i samarbejde.

Læreren har samtidig i et forpligtende samarbejde med kolleger og skolens ledelse ansvaret for forberedelse af egen undervisning og for inddragelsen af elever og forældre i relevante beslutningsprocesser.

Integration af edb

Lokalt skal man være opmærksom på, at edb skal beskrives som en integreret del af alle fag, hvor det skønnes, det naturligt kan fremme arbejdet med fagets forskellige områder. Dels skal alle elever have mulighed for at opnå nogle grundlæggende færdigheder, og dels skal fagene inddrage de informationsteknologiske hjælpemidler, hvor

de kan fremme arbejdet med fagenes begreber, emner og metoder.

Et grønt islæt

Af formålet for folkeskoleloven fremgår det, at folkeskolen skal bidrage til elevernes forståelse af menneskets samspil med naturen. Det grønne islæt er ikke kun et anliggende for biologi, geografi, natur/teknik og samfundsfag, men skal indgå i alle fag, hvor det skønnes naturligt i undervisningens sammenhæng. Eleverne skal have mulighed for at forbinde de naturfaglige indfaldsvinkler med andre fags betragtningssmåder og med stillingtagen, engagement, holdninger og handlinger.

Det praktisk-musiske

Den praktisk-musiske dimension er en vigtig del af den almene dannelse, og den skal derfor medtænkes i skolens daglige arbejde. Det skal fremgå af læseplanerne, hvilke muligheder der er i valg af indhold, arbejds- og udtryksformer. Det betyder, at eleverne ikke

blot skal have mulighed for at udtrykke sig praktisk-musisk, men at de også skal have mulighed for at møde en mangfoldighed af oplevelser og sanserindtryk.

Nogle fag er traditionelt gjort til de praktisk-musiske. Det betyder ikke, at de alene står for dette område, men at de både i indhold og arbejdsformer arbejder med det praktisk-musiske. Derfor har de en særlig forpligtelse til at give viden om indhold og arbejdsformer videre, så den praktisk-musiske dimension kan tænkes ind i alle fag, i tværgående emner og problemstillinger med hensyn til både indhold og udtryks- og arbejdsformer.

jeg ved, læseplansarbejdet har været meget omfattende, og jeg vil gerne igen takke alle, der har bidraget til fornyelsen af skolens indhold. Med disse faghæfter er jeg sikker på, skolerne har fået det bedst mulige grundlag for undervisningen.

Ole Vig Jensen

Indledning

Ifølge lovbekendtgørelse nr. 55 af 17. januar 1995 om folkeskolen udsender undervisningsministeren hermed faghæftet for færdslæring.

Hæftet indeholder formål, centrale kundskabs- og færdighedsområder, den vejledende læseplan og undervisningsvejledningen for det obligatoriske emne.

Formål, centrale kundskabs- og færdighedsområder, vejledende læseplaner og undervisningsvejledninger er blevet til gennem et omfattende arbejde i 7 læseplansudvalg støttet af sekretariatsgrupper for hvert af folkeskolens fag og emner. I dette arbejde har medvirket repræsentanter for lærernes og forældrenes organisationer samt andre fagligt og pædagogisk kyndige personer. Virksomheden i læseplansudvalgene har været holdt sammen af et koordinationsudvalg, hvor bl.a. personer med indsigt i ungdomsuddannelserne og repræsentanter for kommunerne har deltaget. Endelig har formål, centrale kundskabs- og færdighedsområder og vejledende læseplaner været

forelagt Folkeskolerådet til høring. Undervejs i arbejdet er der modtaget mange og værdifulde ideer og reaktioner, som væsentligt har bidraget til at kvalificere resultatet.

Formål og centrale kundskabs- og færdighedsområder er bindende forskrifter for den enkelte lærer. Den vejledende læseplan henvender sig til de kommunale skolemyndigheder med angivelse af, hvorledes en skoles læseplan kan – men ikke nødvendigvis skal – udformes. Undervisningsvejledningen er tænkt som et inspirationsmateriale til brug ved lærerens tilrettelæggelse af undervisningen.

Følgende personer har deltaget i Sekretariatsgruppens arbejde:

Projektleder Karin Mejding, Rådet for Større Færdssikkerhed.

Leder af sekretariatsgruppen:
Pædagogisk konsulent Hans-Jørn Pedersen.

Ivan Sørensen

Formål

Formålet med undervisningen i færdselslære er, at eleverne opnår sikkerhed i at færdes i trafikken uden risiko for sig selv eller andre.

Stk. 2. Eleverne skal opnå viden om de faremomenter og muligheder, som de stilles overfor i trafikken.

Stk. 3. Undervisningen skal bidrage til, at eleverne bliver opmærksomme og ansvarlige trafikanter. De skal vide, at deres adfærd i trafikken er led i en sammenhæng, som giver dem muligheder, men også medansvar og forpligtelser.

Centrale kundskabs- og færdighedsområder

Undervisningen skal foregå i en vekselvirkning mellem praktiske øvelser, iagttagelser og aktiviteter i og uden for skolen. Ikke alle trafikanter færdes hensigtsmæssigt og korrekt. Menneskelige fejl er årsag til størstedelen af færdselsulykkerne.

Derfor skal undervisningen omfatte:

- egne og andre trafikanters muligheder og begrænsninger
- relevante færdselsregler

- bedømmelse af risiko i forhold til forskellige årstider og tidspunkter samt i forhold til forskellige typer af køretøjer og veje

- bedømmelse af trafiksituationer, hvori der forekommer farlige manøvrer og bevægelser

- hensigtsmæssig adfærd i trafikken

- indsigt i miljømæssige konsekvenser af trafikken.

Læseplan

Med udgangspunkt i den enkelte elev som trafikant skal undervisningen omfatte konkrete forhold samt praktiske og teoretiske aktiviteter.

Undervisningens indhold kan vælges ud fra lokale, aktuelle eller årstidsbestemte forhold.

En del af undervisningen i færdselslære kan finde sted i klassens tid, jf. folkeskolelovens § 18, stk. 5, mens andre dele naturligt hører hjemme som integrerede dele af folkeskolens fag.

Det er nødvendigt at etablere et tæt samarbejde med forældrene, og det vil være en fordel at inddrage politi og gæstelærere i undervisningen.

Skolens færdselskontaktlærer kan rådgive og vejlede i forbindelse med undervisning i færdsel.

Klasselæreren koordinerer arbejdet med klassens lærere, med færdselskontaktlæreren og med øvrige ressourcpersoner.

1.- 3. klasse

I de første år arbejdes der meget konkret og ud fra det, børnene kender.

Undervisningen omfatter skolevejen og det nære miljø, og der arbejdes med valg af sikre ruter, rigtig og forkert adfærd og bedømmelse af risiko i trafikken. Undervisningen skal endvidere omfatte de færdselsregler og -anvisninger, som er nødvendige, for at eleverne kan færdes sikkert.

Emnerne kan være:

- Sikre og farlige steder i trafikken
- Gåregler og gåprøve
- Cykelbeherskelse
- Cykelregler og cyklistprøve
- Passager i en bil
- Andre trafikanters hensigt og hastighed
- Trafikanter, som kan være farlige at møde
- Forskellige trafikantgruppers vanskeligheder
- Vurdering af rigtig og forkert adfærd
- Myldretid
- Vintertrafik (mørke, refleks, lygter og glat føre).

4.-7. klasse

Grundlaget er, at eleverne på disse klassetrin i højere grad end på tidligere klassetrin færdes i den almindelige trafik til fods eller på cykel. Derfor skal

undervisningen omfatte kendskab til egne muligheder og begrænsninger, hensigtsmæssig adfærd og øvelse i at vurdere, hvilke risici andre trafikanter frembyder. Undervisningen skal belyse forskellige forhold, som kan forårsage ulykker. Kendskabet til færdselsreglerne vedligeholdes og udbygges. Desuden skal der arbejdes med sammenhængen mellem trafik og miljø.

Emnerne kan være:

- Sikker cyklist i trafikken
- Tegngivning og hensigt i trafikken
- Sikre og farlige steder og tidspunkter
- Farlige modparter i trafikken
- Hyppigt forekommende uheldstyper og forebyggelse af dem
- Børn og gamle i trafikken
- Øvelser i at forudse faremomenter i forbindelse med andre trafikanter
- Sigbarhed, mørke, refleks og lygter
- Eksempler på trafikkenes belastning af miljøet
- Miljørigtig valg af transportmiddel eller transportform.

8.-10. klasse

Udgangspunktet på disse klassetrin er, at eleverne i højere grad end tidligere har mulighed for at overskue komplekse sammenhænge.

Dette gælder i trafikken såvel som på andre områder. Derfor skal eleverne arbejde med adfærd og holdninger i relation til trafik. Undervisningen skal omfatte risikobevisthed og hensyntagen i trafikken, samtidig med at kendskabet til relevante færdselsregler og -tavler vedligeholdes og udbygges. Endvidere arbejdes med sammenhængen mellem trafik og miljø.

Emnerne kan være:

- Ansvarlig og defensiv adfærd i trafikken
- Viden og holdninger bag trafikadfærd
- Forudseenhed og agtpågivenhed i trafikken
- Vurdering af rigtig og forkert adfærd
- Hårde og bløde trafikanter
- Trafik og fritidsjob
- Trafik og alkohol
- Trafikplanlægning
- Miljøbeskyttende foranstaltninger.

Vejledning

Mobilitet, en kvalitet i vores hverdag

Hjem, skole, skolefritidsordning, fodbold, svømning, ridning, badminton, kammerater, indkøb, fritidsjob... eller: hjem, skole, arbejdsplads, indkøb, familie, venner, sport, fritidsinteresser...

Sådan kunne en liste over forskellige opholdssteder i løbet af et par dage godt se ud for mange børn eller voksne. Vi skifter hyppigt opholdssted, vores mobilitet er stor. Transporten imellem stederne er ofte blot noget, der skal overstås på kortest mulig tid, en biomstændighed ved det at foretage sig andre ting.

Panorama fra en almindelig stræbers album. Seppo Mattinen.

Denne store mobilitet giver os mange muligheder. Muligheder for oplevelser, for at få eller opretholde mange kontakter, for at ordne forskellige ærinder på en praktisk måde. Altsammen giver det muligheder for at leve et aktivt liv.

Trafikken er en del af hverdagen, men opholdet i trafikken mellem de mange aktiviteter skal ikke påvirke vores liv væsentligt, helst kun tjene det praktiske formål at bringe os sikkert frem til det næste ønskede mål. Kun for et fåtal er transporten eller »trafkarbejdet« et mål i sig selv.

Børn og trafik

Trafikmiljøet er udformet af voksne og tit på de voksnes præmisser med tanke på fremkommelighed. Børn færdes selvstændigt i trafikken som fodgængere eller cyklister – altså som såkaldt bløde trafikanter. Det betyder blandt andet, at de er sårbare i forhold til de kræfter, som bevæger sig i trafikken omkring dem. God fysisk planlægning af trafikmiljøet kan i høj grad være med til at forebygge trafikuheld, samtidig med at det kan være med til at gøre oplevelsen ved at færdes i trafikken mindre utryg.

Ud over god fysisk planlægning af trafikmiljøet kan forskellige personlige sikkerhedsforanstaltninger (refleksbrikker, cykelhjelm, sikkerhedsseler bl.a.) være med til at mindske risikoen i trafikken.

Men selv en god udformning af det fysiske miljø og gode personlige sikkerhedsforanstaltninger kan ikke sikre, at man kommer helskindet igennem trafikken.

Derfor sætter man fra samfundets side også ind med informations- og undervisningsaktiviteter.

Den undervisning, der gives i skolen, skal rettes ind efter den fysiske og psykiske formåen, som børn har på forskellige alderstrin i forhold til trafikken.

Færdselsundervisning

Undervisningen har som mål at lære eleverne *at færdes*. Vægten i undervisningen skal derfor lægges på positive oplevelser og formålstjenlige, fremadrettede aktiviteter. I forbindelse med færdsel er det nødvendigt at inddrage regler, løftede pegefingre og også at tale om ulykker. Det må komme ind i undervisningen, hvor det falder naturligt, men skal ikke bruges som hovedindfaldsvinkel.

Elevernes – og alle andres – rolle i trafikken kan anskues ud fra to fundamentalt forskellige synsvinkler. På den ene side er vi potentielle **ofre**, som skal lære at færdes defensivt for selv at overleve. På den anden side er vi aktive **medspillere** i et socialt samspil, trafikken, hvor vores egen adfærd, vore egne valg (rigtige eller forkerte) kan få konsekvenser for andre mennesker,

ligesom andres adfærd kan få konsekvenser for os. Begge de to synsvinkler må anlægges i forbindelse med færdselsundervisningen.

De mindste elever har vanskeligt ved at sætte sig i andre trafikanters sted, derfor må undervisningen på de yngste klassetrin især sigte imod, at børnene lærer at klare sig defensivt og så sikkert som overhovedet muligt. Men efterhånden som eleverne opnår større modenhed og evne til at se komplicerede sammenhænge også fra andre synsvinkler end deres egen, skal den anden synsvinkel være en vigtig del af undervisningen, sådan at eleverne gradvist kommer til at se sig selv som en del af en helhed. Dette indbærer bl.a. hensyntagen til helheden, forståelse og medansvar for mennesker og for miljø. I et lidt længere perspektiv skal disse forhold danne basis for, at eleverne – også når de forlader skolen og bliver voksne – bliver gode trafikanter.

Færdselsundervisningen skal være med til at give eleverne gode oplevelser og lyst til at færdes på fornuftige måder. Den skal ikke indgyde dem angst, så de aldrig tør vove sig ud. Men på den anden side skal de opnå et realistisk billede af, hvad de selv kan klare og hvad man kan forvente (eller i værste fald frygte) fra andre trafikanter. De skal arbejde med, hvordan de undgår at bringe sig i farlige situationer, og de skal lære, at det ikke altid er nok at stole på de andre i trafikken. Derfor

må de lære at træffe deres egne forholdsregler, at være forudseende og at handle fornuftigt.

Det er handling der tæller

Adfærden skal være i fokus, når man underviser i færdselslære. Det er det, vi *gør* i en konkret valgsituation, der får konsekvenser for os selv eller for andre. Bestemmende for adfærden er en række vigtige faktorer, som undervisningen skal bygge på og udbygge. Det drejer sig om *viden* (om regler, om fysiske forhold, om andre mennesker), *motivation og vilje* til at ville handle på en bestemt måde i den givne situation. Og det drejer sig om *kunnen*, om trafikal formåen.

Hvert enkelt menneske har holdninger til at færdes i trafikken. De kan handle om konkrete forhold og eventuelt være formuleret *eksplicit* (Jeg gør altid sådan og sådan... Jeg passer altid ekstra godt på ved venstresving... Jeg gider ikke give tegn... Jeg mener, at fartoverskridelser er ok) eller holdningerne kan være underliggende, *implicitte* (Jeg er altid på vagt... eller: Jeg gør det, der er nemmest for mig selv...). Disse underliggende holdninger er nært knyttet til personlighed og livsstil.

Ingen mennesker ønsker at skade andre i trafikken. Men selv den rigtigste og mest ædle holdning til hvordan man skal optræde i trafikken, stemmer

ikke altid overens med den adfærd, som man udviser i en faktisk situation. I trafikken reagerer vi ofte spontant og ikke altid i overensstemmelse med vore grundlæggende holdninger.

Fagligt og tværfagligt

Med den nære tilknytning, som færdsel har til alle menneskers dagligdag i et moderne samfund, er der mange muligheder for og anledninger til at inddrage færdselslære i forbindelse med undervisningen i alle skolens fag.

Man kan behandle færdsel som selvstændigt emne. Det kan for eksempel ske i forbindelse med et afgrænset, træningspræget emne som gå- eller cykelprøver, hvor også regler og færdselstavler inddrages. Et eksempel på færdselslære som selvstændigt emne kan være »Sikker cyklist i trafikken«. Her kan delemner som cykelregler og hårde og bløde trafikanter indgå i undervisningen.

Færdselslære kan også tages op i tværfaglig sammenhæng, som led i bredere sammensatte undervisningsforløb. Færdselslære kan her bl.a. bidrage til, at undervisningen bliver praktisk, da der er store muligheder for at tage udgangspunkt i øvelser og iagttagelser og for at inddrage kreative aktiviteter. Eksempler på færdselslære i tværfaglige sammenhænge kan være »Viden og holdninger bag trafikadfærd« eller »Trafik og alkohol«. Her kan undervisningen for eksempel til-

rettelægges ud fra samfundsmæssige, miljømæssige, etiske – eventuelt selvoplevede – synsvinkler, og arbejdet med færdsel kan ske både i praktisk og i mere teoretisk form.

Metodeovervejelser

Undervisningen skal foregå i en vekselvirkning mellem praktiske øvelser, iagttagelser og aktiviteter i og uden for skolen.

Det giver anledning til at overveje, hvilke aktiviteter, der egentlig lægger hovedvægten på det praktiske, og hvilke, der især er kendetegnet ved at være teoretiske. Der behøver ikke at være en skarp opdeling mellem aktiviteter af den ene eller den anden slags.

Som mulig inspiration er her en oversigt over en række aktiviteter, som alle kan indgå i eller kan relateres til færdselsundervisning. Listen er ikke udtømmende, og den er ikke prioriteret.

Praktiske aktiviteter:

- gå
- cykle
- måle, tælle
- iagttagelse, se, lytte
- besøge (skolepatruljen, skadestue ...)
- få besøg af (trafikinformator, politi ...)
- tage på tur, udflugt
- arbejde med regler
- træne motoriske færdigheder
- vise sin kunnen for andre
- lege reaktions- og stoplege

- lege lys- og reflekslege
- lade de store børn undervise de mindre
- tælle forskellige trafikantkategorier (hvem forurener mest/mindst)
- arbejde med trafikplanlægning
- arbejde med computerprogrammer (simulering, beregning, tekst og billeder)
- male, tegne, bygge
- fotografere, illustrere
- lave lydbilleder
- producere billeder
- dramatisere, mime
- synge (fx færdselsange)
- producere video
- producere radio
- reparere (fx cykler)
- spille spil
- undersøge regler
- undersøge overholdelse af regler
- undersøge færdselstavler
- lave kampagne.

Teoretiske (eller mindre praktiske) aktiviteter:

- undres, fundere, forarges
- læse (skøn- og faglitteratur)
- skrive (fabulere, digte, rapportere, forespørge ...)
- analysere (fx årsagssammenhænge, debatter)
- interviewe
- lytte (fx til foredrag)
- samtale
- tælle og registrere
- se på film, video, billeder
- planlægge (tur, undervisningsforløb)
- invitere

- producere undervisningsmateriale til andre
- læse om (kroppen, sikkerhed, regler, trafikulykker, statistik ...)
- planlægge (fx sin ønskeby)
- informere
- beregne (fx alkoholforbrænding)
- undersøge kampagner.

Praktisk eller praktisk/musisk

Færdselsundervisning skal indeholde mange praktiske aktiviteter. Der skal være mulighed for at træne færdigheder, fx køre på cykel, eller at gøre iagttagelser i trafikken uden for skolen. Disse aktiviteter skal have deres plads i færdselsundervisningen. Og klassens ture ud fra skolen – til fods eller på cykel – bør undertiden gribes som gode anledninger til at drøfte færdsel. Klassens liv er også færdsel.

Men det praktiske skal også i nogle sammenhænge indgå i en alliance med det musiske, således at der bliver tale om en praktisk/musisk, en æstetisk dimension. Denne dimension kan undertiden sætte sit præg på en *oplevelse*, klassen har (se en film, høre et stykke musik eller se på billedkunst, som kan relateres til færdsel) – eller den kan komme frem i elevernes egne *udtryk* i forbindelse med undervisningen. Der kan eksempelvis indgå dramatisering af »en tur gennem byen« eller tegning af »min farligste oplevelse i trafikken«. I trafikken bruger man – om nogen

steder – hele kroppen. Det er derfor vigtigt, at undervisningen ikke alene taler til og forventer svar fra hovedet af eleverne. Det praktisk/musiske islæt er uhyre vigtigt og kvalificerende for megen undervisning – også i færdselslære. Når dette er sagt, skal der dog gives plads for en lille advarsel: Man må ikke forledes til at falde i en »praktisk/musisk« grøft, således at dette i sig selv kommer til at stjæle opmærksomheden.

Sagt lidt firkantet: Det kan godt tjene et særdeles godt formål, at eleverne ser på eller producerer et billede af en, der

cykler. Det er bare ikke i sig selv udtryk for, at de har lært noget om at cykle. Hertil kræves, at der er gået en fysisk oplevelse, en erkendelse, en bearbejdning forud, som så eventuelt kan komme til *udtryk* i et billede. Det er fortsat de konkrete handlinger, der skal være udgangspunktet.

Små og store elever

Fra konkret til lidt mindre konkret færdselsundervisning

Det kræver abstraktionsevne at kunne overføre indlæring fra en situation til

Børn i trafikken. Plakat af Georg Kim Jensen.

en anden. Eller at kunne overføre indlæring fra et undervisningsmateriale til en konkret situation. Derfor er det vigtigt, at man på de yngste klassetrin, hvor børnenes abstraktionsevne ikke er særlig udviklet, gør undervisningen særdeles konkret. De skal ud at gå på de veje, man taler om. De skal opleve det vejkryds, som de skal lære at passere.

I nogle sammenhænge er det rigtigt, at undervisningen skal gå fra at være konkret hos de yngste til at være mere abstrakt hos de ældste. Det passer kun delvis i færdselsundervisning. Det er rigtigt, at eleverne kan abstrahere mere, jo ældre de bliver. Men det er vigtigt, at man på de ældre klassetrin ikke forledes til at lade færdselsundervisningen blive abstrakt, så den udelukkende handler om statistik, tal, alkohol- og risikoberegninger. Mere konkrete og personligt involverende områder må stadig indgå, eksempelvis: Besøg af en ung trafikskadet (»trafikinformator«). Hvordan kommer man sikkert hjem fra en fest. Iagttagelser, målinger og evt. planlægning af trafik.

Undervisningen hos de ældste elever skal fortsat være konkret i en vis forstand. Elevernes større evne til at arbejde med abstrakte forhold kan især få betydning for, hvilke emner, man vælger at tage op. Men når emnerne er valgt, må de stadig bearbejdes konkret og tæt på elevernes egen virkelighed. Færdselslære må aldrig blive en intellektuel øvelse alene, selvom der naturligvis kan indgå intellektuelle over-

vejelser, som kan være med til at perspektivere denne del af livet.

Placering af færdselslære i skoleforløbet

Undervisning i færdselslære skal foregå jævnlige i hele skoleforløbet med hovedvægten på forskellige sider af emnet til forskellige tider. Emnet er obligatorisk, men der er ingen formelle regler for, hvornår og i hvilken sammenhæng færdselslære skal indgå i undervisningen.

Færdselslære kan med fordel tages op som et selvstændigt emne tre til fire gange i skoleforløbet, hvor det gives en rigtig grundig behandling. Sidst i denne vejledning er undervisningen, ligesom i læseplanen, beskrevet i tre forskellige faser (1.-3., 4.-7. og 8.-10. klasse). Denne opdeling er kun vejledende og må ikke følges for stift. Hvornår man vil placere et givent undervisningsforløb, må i høj grad afhænge af lærerens kendskab til eleverne og af elevernes erfaringer og færdigheder.

Det kan være en fordel at fastlægge bestemte aktiviteter, fx gåprøve eller cyklistprøve til bestemte tidspunkter i skoleforløbet. Hvis man gennemfører disse to typer prøver, vil det være oplagt at tage færdsel op til en lidt grundigere behandling i samme forbindelse. Så bliver gå- eller cyklistprøven ikke en isoleret aktivitet, men

kommer til at indgå i en meningsfuld sammenhæng.

Ud over disse grundige og fastlagte aktiviteter, skal emnet eller elementer fra det indgå i den almindelige undervisning i naturlig sammenhæng med fagene.

Kundskabs- og færdighedsområderne

Følgende model kan illustrere de faktorer, som de centrale kundskabs- og færdighedsområder dækker. Den viser de hovedelementer, der spiller sammen i trafikken, og som derfor skal behandles i undervisningen. Udgangspunktet er det enkelte barn eller den enkelte trafikant. Pilene illustrerer samspillet mellem den enkelte og de omgivende faktorer.

TRAFIKKEN SOM ET HELE
vilkårene for samspillet
virkningerne på mennesker
og på miljø

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er dimensioner i færdselsundervisningen. En skarp opdeling af dem på alderstrin eller på emner vil derfor ikke være rimelig. De skal overvejes i forhold til ethvert undervisningsforløb – og man bør komme ind på dem over en årrække.

Læseplanens emner i samarbejde med skolens fag

Tre indfaldsvinkler

Læseplanens forslag til emner kan tilgodeses på forskellige måder, idet man i planlægningen må have børnenes udviklingstrin og dimensionerne fra kundskabs- og færdighedsområderne med. Der kan principielt være tre forskellige udgangspunkter, når emnerne skal behandles i undervisningen. De vil blive opridset i det følgende.

1.

Færdsel som selvstændigt emne

Det kan være en god ide i en periode at sætte fokus på færdsel. Især er det velegnet i forbindelse med træningsprægede aktiviteter, som når eleverne fx træner i at gå sikkert til og fra skole (og eventuelt afslutter med at aflægge en »gåprøve«), eller når skolen holder cyklistprøver i samarbejde med politiet. I sådanne forløb er det naturligvis godt at supplere med andre former for bearbejdning af emnet end det rent træningsprægede.

Hvis man i 1. klasse i en periode fokuserer på gåtræning og gåregler, kan det

være en ide, at der i klassen er et sæt frilæsningsbøger med færdselsindhold, sammensat til lejligheden fra skolebiblioteket. Eleverne kan kigge eller læse i disse bøger, det kan måske give anledning til fortælling eller billedmæssige udtryk af (egne) oplevelser. Eller man kan med lidt hjælp fotografere de farlige steder, som skal passeres på gåturene. På lidt senere klassesettrin kan også skriftlige beretninger eller videooptagelser fra trafikken komme på tale.

2.

Udgangspunkt i tværfaglige emner og problemstillinger – nogle eksempler

Færdselslære har berøringsflader med andre emner og fag, både hvad angår indhold og metoder. Emnet kan derfor i hele skoleforløbet indgå i undervisningsforløb, der er tilrettelagt ud fra tværgående emner og problemstillinger.

Nogle af læseplanens emner er eksempler herpå og kan på forskellige måder bearbejdes i et samarbejde mellem færdselslære og et eller flere af de eksisterende fag. Når man vurderer, hvilke samarbejdsfag der kan blive relevante, må blandt meget andet elevernes alder og klassesettrin tages i betragtning.

»Sigtbarhed, mørke, refleks og lygter« kan bearbejdes i natur/teknik. Der kan laves forsøg, som viser, hvilken virkning refleks og lygter kan have i den mørke tid, og hvordan øjet indstiller sig i forhold til en kraftig og en mindre kraftig lyskilde. Derudover kan

man – eventuelt i samarbejde med idræt – lave aktiviteter og lege med lommelygter og reflekser i en mørkelagt gymnastiksal eller med "tågebriller" på (af uklar plastik), så emnet bearbejdes på flere måder. Eventuelt kan suppleres med læsning eller skrivning af små historier eller reportager om færdsel i den mørke tid. Her er mulighed for nogle danskfaglige aktiviteter.

»Sikre og farlige steder i trafikken«, »Eksempler på trafikens belastning af miljøet« eller »Hårde og bløde trafikanter« kan bearbejdes i natur/teknik, og der kan være berøringsflader med foto og idræt.

»Gåregler og gåprøve«, »Cykelbeherkelse«, »Cykelregler og cyklistprøve« og »Sikker cyklist i trafikken« kan naturligt indgå i et samarbejde med idræt, da der i disse emner er elementer af motorisk træning og færdighed.

»Vurdering af rigtig og forkert adfærd«, »Børn og gamle i trafikken«, »Ansvarlig og defensiv adfærd i trafikken«, »Viden og holdninger bag trafikadfærd«, »Vurdering af rigtig og forkert adfærd«, »Trafikplanlægning og miljøbeskyttende foranstaltninger« kan bearbejdes i et samarbejde mellem dansk, kristendomskundskab og samfundsfag.

Udgangspunkt i et enkelt fag – nogle eksempler

I forbindelse med færdselslære vil man ikke altid tage udgangspunkt i færdig-

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

Cyklistuheld. Foto: Gunnar Kramp, Roskilde Amt.

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

hedstræning eller i en tværgående problemstilling. Det kan også tænkes, at man går den anden vej og ønsker at tage udgangspunkt i et *eksisterende fag* og vurdere, hvilke færdselsmæssige aspekter eller områder, der naturligt kan bearbejdes i forbindelse med dette fag. Derfor skal der i det følgende gives eksempler herpå:

Færdselslære i natur/teknik.

Det er blevet glat på vejene. Man vil undersøge, hvor meget det betyder for bremselængde og for fodgængeres og køretøjers evne til at manøvrere.

Der kan laves forsøg på et afgrænset område udendørs. Sammenlign med et område, der ikke er glat. Prøv med at stå fast, gå, løbe, standse, evt. cykle eller køre med legetøjsbiler (hvis man laver forsøg med cykling, må cykelhjelm være obligatorisk!) Tal sammen om, at det ikke kun er DIG, der har problemer – det gælder også de andre i trafikken. De opfører sig altså muligvis ikke helt som man forventer i normalt føre. I glat føre har de større bremselængde og manøvrerer mindre sikkert. Nogle trafikanter er farligere at møde end andre. Tunge og store køretøjer kan måske give særlige vanskeligheder i glat føre (selv om de naturligvis skal afpasse hastigheden efter forholdene). Hvilke forholdsregler kan den »bløde trafikant« selv tage?

Færdselslære i dansk.

Spirituskørsel er blevet aktuelt ved at en er kommet til skade – eller kun med nød og næppe har undgået det

(NB: ikke kun bilkørsel, men også kørsel på cykel i spirituspåvirket tilstand er ulovligt). Elevernes medbestemmelse må få betydning for, hvordan emnet skal defineres og gribes an. Derfor er det følgende ikke en opskrift, men et af flere mulige forløb.

Klassen ønsker at undersøge, hvilke holdninger forskellige grupper har til spirituskørsel. Der kan arbejdes med noveller og artikler med tilknytning til emnet, eleverne kan skrive tekster med fiktivt eller ikke-fiktivt indhold. Konsekvenserne ved færdselsuheld kan belyses ved at interviewe en sygeplejerske fra skadestuen og ved at invitere en trafikinformator på besøg i klassen eller ved at tage kontakt til politiet eller bilinspektionen. (Se omtale af trafikinformatorer i afsnittet om samarbejdsparter.)

Eventuelt kan eleverne arbejde med, hvordan en kampagne mod spirituskørsel skal udformes, hvis den skal være virksom over for deres egen – eller en anden valgt – aldersgruppe. Viden om alkohol og kroppen kan fås fra samarbejde med biologi. De etiske aspekter inddrages – eller der etableres et samarbejde med kristendomskundskab, hvor det diskuteres, hvad bagvedliggende holdninger betyder for menneskers adfærd. Hvornår handler vi i overensstemmelse med vore holdninger, hvornår ikke – og hvorfor ikke altid? Måske producerer en gruppe elever en videofilm om emnet, gerne med belysning af forskellige synsvinkler.

Klasselæreren

For at sikre, at færdselslære tages op i undervisningen med jævne mellemrum i hele skoleforløbet, er det nødvendigt, at en af klassens lærere er ansvarlig for at koordinere planlægningen. Det er naturligt, at klasselæreren påtager sig denne rolle.

Klasselæreren tager initiativ til, at undervisningsforpligtelsen over for emnet aftales og tilrettelægges blandt klassens lærere. Det er hensigtsmæssigt at planlægge for et skoleår ad gangen, idet man samtidig tager hensyn til langtidsperspektivet i dets samlede skoleforløb. Et praktisk hjælpemiddel som en logbog kan her være med til at støtte hukommelsen, lette overgangen ved eventuelle klasselærerskift og give gode muligheder for at planlægge med progression.

Fastlæggelse af undervisningen i færdselslære indgår som en del af den samlede plan for undervisningen på den enkelte skole, evt. i form af en skoleplan, hvori skolen fastlægger de tilbagevendende aktiviteter (cyklistprøver og lejrskoler, eksempelvis) og placering af de obligatoriske emner på relevante klassetrin.

Skolens færdselskontaktlærer

Det anbefales, at skolen udpeger en lærer til at fungere som færdselskontaktlærer.

Hvis skolen har en færdselskontaktlærer, er det dennes opgave at give råd og vejledning til skolens øvrige lærere i forbindelse med færdselsundervisning. Den væsentligste vejledning gives til klasselærerne, som koordinerer deres classes færdselsundervisning. Derudover kan også lærere i andre fag, hvor færdsel eller færdselsrelaterede emner behandles, have brug for vejledning fra færdselskontaktlæreren.

Kontaktlæreren formidler kendskab til undervisningsmaterialer og giver råd om, hvordan undervisningen kan tilrettelægges.

Kontaktlæreren er ansvarlig for tilsynet med skolens materialer og hjælpemidler til færdselsundervisning (eventuelt i samarbejde med skolebibliotekaren). Det er kontaktlæreren, der bestiller de relevante materialer hjem til klasserne samt sørger for at supplere og til stadighed opdatere og udbygge skolens samling af materialer til færdselsundervisning.

Kontaktlæreren sikrer en løbende kontakt med politiet, Rådet for Større Færdselssikkerhed og dets repræsentant i den pågældende politikreds. Denne kontakt hindrer dog ikke, at klasselærere også selv tager kontakt til de pågældende samarbejdsparter. Kontaktlæreren sikrer desuden kontakten til de amtslige eller kommunale færdselssikkerhedsudvalg, hvor sådanne er oprettet.

Hvis der på skolen er oprettet en skolepatrulje, er det en stor fordel, at det er

færdselskontaktlæreren, der ligeledes fungerer som patruljeinstruktør.

Rådet for Større Færdselssikkerhed afholder jævnligt færdselspædagogiske kurser for bl.a. færdselskontaktlærere. Disse kurser må, for kontaktlærerens vedkommende, betragtes som supplerende uddannelse.

Samarbejdsparter

I forbindelse med undervisningen i færdselslære er det naturligt og relevant at inddrage mange forskellige samarbejdsparter.

Forældrene

Forældrenes engagement og medvirken er af afgørende betydning. De har oftest en stor interesse i skolevej og færdsel, når børnene begynder i skolen. Denne interesse bør skolen forsøge at videreudvikle til et tæt samarbejde, også i de mange efterfølgende år. Forældrene har ansvaret for, at børnene opdrages til at færdes i trafikken. Skolen kan supplere den opdragelse og viden, som børnene har hjemmefra. Derfor er et nært samarbejde af afgørende betydning.

Færdsel (eller eksempelvis »skolevejen«/»cykelregler«/»trafik og adfærd«/»trafik og alkohol«) kan sættes som punkter på dagsordenen for forældremøder nogle gange i skoleforløbet. Desuden kan forældre inddrages som hjælpere i forbindelse med emnedage (eller -uger) eller som kontrollanter i forbindelse

med gå- eller cyklistprøver. Eller der kan i fællesskab arrangeres cykelværksted eller cykeltur, hvor en relevant faglig vinkel indgår som en naturlig del. Det er oplagt at tale om, hvordan cyklens udstyr skal være, og hvordan man færdes mange sammen på cykeludflugt, inden man tager af sted på en tur fælles for forældre og børn. Før turen gennemgår man de særligt trafikfarlige steder på turen og taler om, hvordan de skal passeres i praksis.

Politiet

Overalt i landet kan politiet medvirke ved skolernes færdselsundervisning. I hver politikreds fungerer en politibetjent som lokal repræsentant for Rådet for Større Færdselssikkerhed. Denne kan være behjælpelig med at formidle kontakt til rette vedkommende inden for politiet.

På skolen kan færdselskontaktlæreren være den, der har forbindelsen til det lokale politi, ligesom han oftest vil være orienteret om, i hvilket omfang politiet kan tilbyde at medvirke ved undervisningen. Det er naturligvis også muligt for den enkelte klasselærer selv at tage kontakt til politiet i forbindelse med undervisningen.

Ansvaret for færdselsundervisningen påhviler lærerne. Politiets medvirken skal ses som et – meget værdifuldt – supplement til lærernes undervisning.

Ofte medvirker repræsentanter for politiet i forbindelse med gå- eller cyklist-

prøver. Det praktiske vedrørende arbejdsfordelingen i denne forbindelse aftales mellem de pågældende parter.

Det er også muligt at invitere politiet til at medvirke i færdselsundervisningen på en række andre områder. For eksempel kan en politibetjent inviteres til at medvirke på skolens ældste klasse-trin i forbindelse med emnearbejde om »unge i trafikken« eller »cykellejr-skole«.

Andre

Ud over forældre og politi kan det i forbindelse med forskellige færdselsundervisningsforløb være en god ide at invitere andre gæster ind på skolen – eller eventuelt at besøge dem.

Tidligere er nævnt muligheden for at få besøg af en sygeplejerske fra en skadestue. Men også en forsikringskonsulent, en kørelærer eller en ingeniør fra kommunens tekniske forvaltning kan overvejes.

I forbindelse med undervisning på de ældste klassetrin skal nævnes de såkaldte »trafikinformatører«, som er et korps af unge mennesker, der selv er kommet til skade i trafikken, og som gerne vil fortælle andre unge om deres ulykke, hvordan den måske kunne være undgået og om, hvordan de lever videre med følgerne af en – ofte meget alvorlig – ulykke. Denne ung-til-ung kommunikation kan være et værdifuldt element i et færdselsundervisningsforløb. Trafikinformatørerne har

sekretariat hos Rådet for Større Færdselssikkerhed.

På de skoler, hvor man har skolepatrulje, vil det være en god ide at arrangere et møde mellem elever fra de yngste klasser og medlemmer af skolepatruljen.

Lokale færdselssikkerhedsråd i amter eller kommuner kan være behjælpelige med oplysninger om lokalområdet.

Knallertundervisning

Nogle af skolens ældste elever anskaffer sig en knallert. Unge mellem 16 og 18 år skal have modtaget undervisning i knallertkørsel, før de må køre. Kommunen skal tilbyde undervisning i knallertkørsel, oftest sker det i regi af den kommunale ungdomsskole.

Alle unge i aldersgruppen kan deltage i undervisningen, også selv om de ikke selv har en knallert eller har planer om at anskaffe en. Efter at have gennemført undervisningen med tilfredsstillende resultat, kan den unge modtage et knallertbevis (»knallertkørekort«), som skal medbringes ved kørsel på knallert.

Materialer

Til undervisning i færdselslære forestår Rådet for Større Færdselssikkerhed udarbejdelse og distribution af materialer, som dækker hele skoleforløbet.

Der findes også andre materialer til emnet, forlagsproducerede eller lokalt udarbejdede. Som helhed er det naturligt, at materialerne indgår i skolebibliotekets eller i færdselskontaktlærerens samling.

Materialerne bør naturligvis vurderes efter, om de indholdsmæssigt lever op til kravene i læseplanen, men det er desuden vigtigt at vurdere, om materialerne lægger op til en aktiverende og praksisnær undervisning, som kan knytte an til elevernes færden i trafikken. Der kan indgå mange typer af materialer, fx billeder, skønlitterære tekster, faglige hæfter, videofilm og kampagne-materialer.

Edb-programmer kan med stor fordel inddrages i undervisningen. Informati-onsteknologi giver mulighed for, at der udvikles både adgang til elektroniske netværk og multimedieprogrammer. Disse muligheder vil kunne inddrages i færdselundervisningen, hvor det er naturligt, idet man hermed bl.a. kan sætte den enkelte elev over for konkrete valg, som skal træffes på egen hånd ligesom i trafikken.

Det kan være en meget god ide at anvende lokalt producerede materialer – eller at fremstille dem som led i undervisningen. Ideer hertil kan være: en pjece til forældre om aflevering af børn ved skolen, en videofilm om færdselsproblemer i forbindelse med skoleleven, en diasserie om skolepatruljens arbejde, et undervisningshæfte om færd-

selsundervisning beregnet til brug på et yngre klassetrin (vælg målgruppe for produktet, lær målgruppen og dens særlige problemer at kende). Sådanne selvproducerede materialer vil oftest have den styrke, at de beskæftiger sig med de helt lokale forhold, hvilket de centralt producerede materialer jo ikke gør. Således kan de to typer af materialer fint supplere hinanden.

Tre eksempler på undervisningsforløb

Baggrund og eksempler

Eksemplerne, som indgår i det følgende, skal kun ses som støtte til lærernes overvejelser.

Yngste trin:

Mit liv som fodgænger, baggrund

– De yngste elever er små og har derfor særlige vanskeligheder.

Det lyder måske som en selvfølge, men faktisk har netop børnenes størrelse en reel betydning i forhold til trafikken: De ser trafikken fra en lavere højde. Dette kan medføre alvorlige situationer, når børnene for eksempel skal krydse en gade, hvor der er parkerede biler. Dels har børnene svært ved at se trafikken, dels er de svære at se.

■ Mindre børn har svært ved at overskue komplicerede situationer, hvori indgår bevægelige elementer og mange syns- og lydindtryk. De fæstner sig ofte ved detaljer mere end ved helheden. De har desuden

svært ved at bedømme afstande og hastigheder.

■ Mindre børn handler ofte impulsivt og hurtigt.

■ Mindre børn er egocentriske. De ser tingene ud fra deres egen synsvinkel og har svært ved at sætte sig i andres sted. I forhold til trafikken betyder det, at de har svært ved at forstå, hvordan fx en cyklist eller lastbilchauffør oplever børnene som trafikanter. Det kan gøre det svært for dem at forstå forskellen mellem det at kunne *se* og det at kunne *ses* i trafikken.

■ Mange børn har svært ved at forstå meningen med en mundtlig forklaring eller instruktion. Derfor skal undervisningen gøres konkret.

Alle disse forhold skal man have med i tankerne. Det gælder forældre, som skal »træne i trafikken« med deres børn og overveje, hvor de vil lade børnene færdes på egen hånd. Og det gælder lærere, som gennem færdselsundervisningen skal supplere børnenes medbragte kunnen og viden. De særlige problemer, som mindre børn har i trafikken, kan være et godt udgangspunkt for et forældremøde.

Den daglige (faglige/tværfaglige) undervisning

Det er en god ide at tage udgangspunkt i børnenes skolevej.

Undervisningen kan ligge inden for et fags rammer (vel ofte dansk), men der

bør også i et sådant »fagligt« eller »klasselærer-« forløb inddrages discipliner fra andre fag. Derfor vil færdselsundervisningen på de yngste trin meget ofte blive flerfaglig. Det er en god ide at udvide denne flerfaglighed til et egentligt tværfagligt arbejde. Det er således oplagt at inddrage reaktions- og stoplege (idræt), kunstneriske udtryk (billedkunst), tælling og opmåling (matematik) eller sange og lydbilleder (musik) i forbindelse med færdselsundervisning.

Tilskyndelsen til at tage emnet op kan bl.a. være aktuelle forhold, elev- eller forældreønsker, eller det kan være, at færdselsundervisningen er besluttet som fællestema for flere klassetrin.

Eksempel

Fodgænger i nærmiljøet

Når børnene færdes alene i trafikken, er det oftest som fodgængere. Derfor bør hovedvægten i undervisningen ligge på dette område.

Nogle børn cykler dog allerede i trafikken som 6-7 årige. Dette kan være et problem, men afhænger naturligvis af de lokale forhold og det enkelte barn. De fleste børn er først i stand til både at klare cyklen og overskue trafikken, når de er noget ældre.

Eventuelt kan spørgsmålet om cykling behandles ved et forældremøde. Først hen imod slutningen af 2. klasse eller begyndelsen af 3. klasse er det passen-

de at sætte ind med egentlig cykeltræning og -undervisning.

Et undervisningsforløb med vægt på *det at være fodgænger* i fx 1. klasse skal have meget nær relation til den omgivende trafik. Børnene skal iagttage den rigtige trafik, og de skal ud i den – eventuelt i mindre grupper – ledsaget af en voksen.

Men før undervisningen ude i trafikken må der gøres et forberedende arbejde. Eleverne har trafikerfaringer og -meninger at bygge på. Igangsættningen kan fx være en færdselsoplevelse eller -sang, et drama, eller det kan bestå i, at klassen får besøg af et medlem af skolepatruljen. Man må tale om regler, forholdsregler m.m.

Billeder – gerne fra lokalområdet – er et godt udgangspunkt. Disse kan for eksempel bruges som samtalebilleder eller spillekort i huskespil. Når klassen eller en mindre gruppe har arbejdet med billeder, vil det være oplagt med en ekskursion til den lokalitet eller den type af lokalitet, som man har arbejdet med i klassen.

Eleverne skal lære at stoppe ved kantstenen, og de skal lære at krydse kørebanelanet rigtigt efter at have set sig grundigt for til *begge sider* (begreberne højre og venstre er langt fra sikre hos børn i 1. klasse). Der kan kombineres med lege i idræt, hvor der netop lægges vægt på stop ved et bestemt sted eller på et givent signal. Den indlæring eller

skærpen af børnenes opmærksomhed, som eventuelt finder sted i idrætssammenhæng, vil dog ikke automatisk af eleverne overføres til færdselssituationen. Lærerne må derfor også på andre måder gøre eleverne opmærksomme på sammenhængen.

Ved efterfølgende ture ud i trafikken skal færdighederne indøves i praksis. Hvis man har mulighed for det, er det godt at gå ud med en mindre gruppe elever. Har man ikke allerede fotografier fra lokalområdet, kan de evt. tages på en sådan tur, gerne af børnene efter en kort instruktion og en samtale om, hvad motiverne skal være. Herved tages billederne automatisk fra børnehøjde, hvilket er en fordel ved senere brug.

På turene ud fra skolen er det naturligt, at man beskæftiger sig med de færdselstavler, som indgår i nærmiljøet. Desuden skal børnenes opmærksomhed rettes mod de andre typer af trafikanter: Hvem er farlige, hvem er hurtige, hvem er langsomme, hvem har det svært, hvem skal jeg særligt passe på – og hvornår? Hvor langt er de fra mig – og hvor længe er jeg om at komme over gaden? Skal jeg regne med, at de andre trafikanter husker at overholde reglerne?

Eventuelt kan en politibetjent inviteres til at medvirke som hjælper i forbindelse med gåtræningen.

Den praktiske færdselsundervisning, turene ud i trafikken, skal bearbejdes

hjemme i klassen. Det kan ske bl.a. ved samtaler, opgaveløsning, billedproduktion og læsning af frilæringsbøger. Eller det kan ske ved, at en gruppe elever dramatiserer et optrin fra trafikken.

Undervisningen skal have en vis varighed. Det kan tilgodeses enten i et sammenhængende, afsluttet forløb eller ved at færdselsundervisningen genoptages nogle gange i årets løb, fx når der er naturlig anledning til det i forbindelse med ture ud fra skolen. For at fastholde opmærksomheden på færdselsaspektet i dagligdagen, kan det være en god ide med en »rød tråd« eller en periodevis optælling, et færdselsbarometer eller -diagram, som dækker en vis periode. Eksempler på dette kan være: Hvor mange blev kørt til skole i den uge der gik (ugentlig opgørelse)? Hvor mange kilometer gik klassen tilsammen – eller klassens enkelte elever – i oktober måned (noteres dagligt)? Hvem har selv kørt ture i fritiden på cykel (ugentlig eller månedlig opgørelse)? Hvor mange refleksbrikker er klassen tilsammen udstyret med hver dag i en aftalt periode?

Sådanne »statusopgørelser« skal placeres på et synligt sted i klasseværelset gerne med en illustration, så det bliver sjovt og nemt at huske den jævnlige opfølgning.

Det kan være en god ide at runde forløbet i færdselsundervisning af med at børnene aflægger en »gåprøve«, hvor

de på en bestemt rute bruger, hvad de har lært om at gå rigtigt. Hvis man ikke har gjort det tidligere i forløbet, kan politibetjenten også inviteres ved denne lejlighed.

Afholdelse af gåprøve er én måde at evaluere undervisningen på, og den kan give et indblik i, hvad den enkelte elev kan og ikke kan som fodgænger. Dette kan eventuelt danne baggrund for undervisningsdifferentiering ved kommende forløb.

Afslutningen på undervisningsforløbet kan fejres sammen med børnenes forældre, måske i form af en »trafikfest«, hvor børnene optræder eller viser noget af det, de har arbejdet med, sådan at forældrene samtidig bliver godt orienteret. Så er der forhåbentlig lagt en god grund for et nyt samarbejde om færdsel på et senere tidspunkt.

Mellemste trin:

Mit liv som cyklist, baggrund

Når børnene bliver 10-11 år gamle, har de fleste samlet sig mange erfaringer med at færdes i trafikken, og de færdes ofte længere væk fra hjemmet på egen hånd. Derfor er kendskab til trafikken i det helt nære lokalområde ikke nok til, at de kan klare sig. De skal have en viden, som gør dem i stand til også at færdes sikkert på nye steder og i ukendt trafikmiljø.

Børnene færdes stadig i høj grad som fodgængere, derfor bør undervisningen stadig til dels beskæftige sig med

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

Fra »Min bold« af Ib Spang Olsen.

det at være fodgænger, men hovedvægten på mellemtrinnet bør dog lægges på undervisning, som har med *cykling* at gøre.

Cyklen er næsten ethvert barns eje, og børnene kan have megen glæde af at færdes på den, samtidig med at en del børn er afhængige af at kunne bruge den som deres transportmiddel. Denne glæde ved at kunne cykle, skal skolen være med til at fastholde, men samtidig understrege, at cykling i trafikken er en selvstændig aktivitet, som kræver særlige forholdsregler og kunnen. Det er ikke noget man »bare« kan eller gør.

Nogle børn i skolen kommer fra kulturer, hvor cykling ikke i samme grad er en selvfølgelig del af hverdagslivet. De børn skal man være særlig opmærksom på, når der skal arbejdes med cykling og dertil knyttede aktiviteter. Det er nødvendigt, at eventuelle problemer i denne forbindelse tages op på forhånd.

Børnene på mellemtrinnet kan i højere grad sætte sig i andres sted, se tingene (og trafikken) fra andres synsvinkel. Det betyder, at de i højere grad end på tidligere trin har mulighed for at overskue en kompliceret situation og forudse, hvordan en situation eventuelt kan udvikle sig.

De gør det bare ikke altid... Mange færdselsuheld er en følge af menneskelig glemsheds eller mangel på opmærksomhed. Derfor bør undervis-

ningen være med til at skærpe børnenes opmærksomhed for, hvad der *kan* ske, når de er i trafikken. Også på tilsyneladende stille og ufarlige steder. De skal med andre ord øve sig i at være forudseende. Det vil sige, at de skal prøve at forudse, hvad de andre trafikanter vil gøre. Men de skal også prøve at forudse, hvordan deres egen adfærd vil eller kan virke på de andre trafikanter. Samtidig med, at de kører på cykel, skal de tænke sig selv ind i det samspil, der er i trafikken. Det er derfor ikke nok at kunne klare cyklen og kende reglerne.

Specielt i forbindelse med reglerne for vigepligt, skal det siges, at mange cyklister på dette alderstrin kommer alvorligt til skade, fordi de glemmer, hvor de skal holde tilbage. De glemmer at holde tilbage ved haj tænder, de glemmer, hvem der skal holde tilbage for hvem i et kryds, eller de glemmer, at de skal passe på ved udkørsel fra port, over fortovej o.l.

Undervisningen i færdsel på mellemtrinnet bør have cyklen i centrum. Og på en sådan måde, at børnenes lyst til at cykle bevares. Der er mange gode grunde til at børnene cykler, frem for at de lader sig transportere passivt i forældrenes biler. Det kan anbefales, at man mindst en gang på disse klassetrin sætter fokus på cykling, eventuelt omkring 6. klasse. På dette klassetrin er der mange steder tradition for at holde cyklistprøver i samarbejde med politiet.

At undervisningen dog ikke behøver at begrænses til denne aktivitet og dette klassetrin, vil fremgå af følgende eksempel.

Eksempel

Cyklistemneuge

Et undervisningsforløb med fokus på cykling i 4. klasse kan have form af en emneuge eller eventuelt en uge, hvor der kun er fokus på cykling i nogle af timerne. Denne uge går måske forud for en længere cykeltur, som klassen senere skal på.

Ugen skal have et afvekslende forløb, hvori både indgår aktiviteter på og uden for skolen. Nogle aktiviteter kan være tilrettelagt sådan, at alle elever skal arbejde med dem, andre kan være valgfrie.

Fællesstof

Starten er en brainstorm ud fra cykel eller cykling, som de fleste af børnene har mange erfaringer med. Hvis man giver sig god tid og læreren bidrager med stikord indimellem, vil der komme mange ideer frem, som kan ordnes i kategorier og afføde gode spørgsmål til grundigere bearbejdning.

Efter det kan eleverne forsøge tankeeksperimentet: »Et interview med min cykel«. Dette kan optages på lyd- eller videobånd, skrives ned eller opføres.

Regler er oplagt som fællesstof. De kan have nær tilknytning til trafikfar-

lige eller svære steder i lokalområdet, eller det kan være generelle regler for venstresving eller rundkørsler. Desuden er det vigtigt at tale om, hvordan man kører på cykel, når man færdes i flok.

Cyklens udstyr er ligeledes egnet som fællesstof. Hvad skal der være på en cykel? Og hvad kan der være derudover? Hvad er sikkerhedsudstyr – og hvad med det personlige sikkerhedsudstyr (cykelhjelme)? Måske kan man invitere eller besøge en cykelsmed i forbindelse med dette emne. Dernæst vil det være oplagt at tjekke børnenes cykler. Enten skal en voksen (lærer/cykelsmed/politibetjent) gøre det, eller også skal børnene efter nogen vejledning kontrollere hinandens. Efter dette bør der gå en besked til hjemmene, så de kan forberede sig på at udbedre eventuelle mangler.

Iagttagelse af andre trafikanters adfærd er ligeledes en aktivitet, det er relevant for alle at gå i gang med. Men her kan opgaverne differentieres, således at nogle tæller og registrerer trafikken, mens andre »ser med politiojne« på, hvad der er rigtigt og forkert. Andre kan interviewe om transportmiddel i relation til miljøet, og endnu andre interviewer måske en trafikant (cyklist?) eller kørelærer om netop det sted, hvor iagttagelsen foregår.

Steder, hvor man skal passe særligt på
Hvis der rent praktisk er mulighed for at sende eleverne ud til forskellige

typer af steder i mindre grupper, kan de gøre forskellige iagttagelser. Der bør indgå mindst ét kryds. En opgave kan gå ud på følgende:

Gå ud og iagttag (se, tegn, fotografér, noter) på to forskellige steder: Ét, som I mener er farligt (fordi...), og et andet, som I mener ikke er særlig farligt. Find ud af, hvordan man færdes korrekt som cyklist på de to steder. Arbejd dernæst med, hvilke farlige situationer der evt. kan opstå. Prøv også at tænke »det uforudsete« med. Ulykker er altid uforudsete. De sker også på steder, som man ikke normalt ville kalde farlige. De fleste ulykker skyldes menneskelige fejl.

Lær at lappe cykler: Få assistance (forældre/ældre elever/andre) til at lave et cykelværksted, så alle prøver at lappe en cykel.

Læs mange frilæsningsbøger: Klassen bør have et klassesæt stående med bøger om færdsel, cykelture, cykelruter, cykelhistorier m.m. Eleverne fører regnskab med, hvilke de læser. Til sidst kåres »Den bedste cykelbog«. Hvis den ikke findes, hvordan skulle den så se ud, hvis I lavede den?

Individuelle opgaver

Foruden disse fællesopgaver kan der arbejdes med valgfrie opgaver, som kan løses på forskellige niveauer:

Simuleringspil ved computeren: Prøv at være cyklist ude i trafikken.

Med udgangspunkt i skolens opmalede cykelbane: Lav en sjov cykeltur på manøvrebanen med forskellige opgaver undervejs. Brug mange rekvisitter.

Cykelhjelm: Lav en reklame, som kan få din far/lillesøster/storebror til at køre med cykelhjelm (hvis de ikke gør det). Tag initiativ til en låne- eller bytteordning på skolen.

Cykelhistorie eller digt: Skriv din egen bog om en cykeltur. Læs den højt.

Cyklens muligheder og begrænsninger: Lav fx bremseprøver på forskellige typer af underlag (grus, asfalt, jord m.m.).

Hørespil om en cykeltur: Der skal minimum indgå følgende elementer – planlægning af turen, problem opstår, problemet løses. Indspil på lydband.

Din skolevej: Fortæl med lukkede øjne, hvilke lyde du møder på din vej. Eller lav et digt om skolevejen.

Ældste trin:

Mit liv med større ansvar,

baggrund

På dette trin skal færdsel sættes ind i en bredere sammenhæng. Undervisningen må ændres fra at have vægten på praktisk færdighedsindlæring og regler til at handle mere om det personlige ansvar over for sig selv og andre i trafikken. Eleverne på ældste trin er sjældent særlig autoritetstro. De ønsker at sætte deres egne grænser, og de

Foto af Linda Henriksen (Nordfoto).

overholder ofte kun regler, hvis de selv synes, at de er fornuftige.

De store elever er klar over, at det kan være farligt at færdes i trafikken, men de er sjældent personligt bevidste om det. De føler sig usårlige, for de har kontrol over sig selv, cyklen eller knallerten. De ulykker, der sker, er tal i en statistik – en ulykke rammer kun de andre.

Enkelte elever sidder måske med et personligt kendskab til en ulykkes konsekvenser og omkostninger – men for de fleste er det meget abstrakt og dermed svært at forholde sig til.

Mennesker, der kan bringe virkeligheden ind i klassen, er derfor et vigtigt element i færdselsundervisningen. Det kan være møder med trafikinformatører, sygeplejersker, læger, ambulancefolk, politi, pårørende til en ulykkesramt, teknisk forvaltning osv. En sådan konfrontation vil sætte refleksioner i gang.

Når elevernes eftertanke er sat i gang, skal der arbejdes videre. Der skal konstateres, undersøges, tælles, diskuteres, interviewes, læses, konkluderes, bearbejdes osv.

Færdselsemnerne skal kunne bidrage til årsplanen med aktuelle og vedkommende tekster, tal, billeder, drama, video, indtryk og udtryk. Færdselsundervisning bliver på den måde ikke tidrøvende, når den indgår naturligt i undervisningen.

Eksempler

Der er fire områder, hvor færdselsemner kan glide ind i undervisningen:

- I den daglige (faglige/tværfaglige) undervisning
- Ved lejrskole og udflugter
- Som led i projektorienteret undervisning og i projektopgaven
- Som led i den frie selvvalgte opgave.

Den daglige (faglige/tværfaglige) undervisning

Eleverne skal gøre erfaringer med den indflydelse, man har eller kan få på sine omgivelser. De skal også beskæftige sig med, hvorfor et samfund er bygget op omkring regler. Endelig skal målet for undervisningen være, at eleverne får en indsigt i de miljømæssige konsekvenser, som ændringer og forbedringer i trafikken kan have på deres nærmiljø og på hele samfundet.

Man kan for eksempel tage udgangspunkt i arbejde med nærmiljøet, lave »Sikker skolevej-materiale« til nye elever og deres forældre, komme med forbedringsforslag til lokale områder til teknisk forvaltning, lave lokale samtalebilleder til de mindre elever, arbejde med lokal ulykkesstatistik, beregne alkoholpromiller, lave forslag til færd-

selskampagner, opfordre til at alle skolens elever fremstiller trafikbilleder over samme tema og udstiller på et centralt sted – eventuelt den kommunale administrationsbygning – læse litteratur om færdselsemner, skrive transport- og trafikdigte, lave trafiktællinger osv.

Det kan være en god ide som udgangspunkt at læse om en konkret ulykke, se på den fra mange synsvinkler (personlige, samfundsmæssige, forsikringsmæssige...). Dette kan man eventuelt gøre ud fra eksisterende avis- eller undervisningsmateriale. Hvis man har kendskab til et lokalt uheld, kan læreren overveje, om en sådan konkret begivenhed eventuelt bør inddrages. Her skal læreren udvise stor omtanke og respekt.

Ved lejrskole og udflugter

Her er det oplagt at beskæftige sig med, hvordan man færdes i flok, og at trafikadfærd er stedsafhængig. Der er forskel på at færdes i byen, hvor der er gjort meget for at regulere adfærden, og at færdes på landet, hvor man i højere grad selv skal være årvågen og bedømmende. Går lejrskolen til udlandet, er det naturligt at arbejde med landets specifikke regler, så man kan færdes så sikkert som muligt.

Som projekt

Et projekt kunne tegne sig således:

Overordnet problemstilling:

Her skal elevernes medindflydelse veje tungt. Derfor kan læreren ikke på for-

hånd lægge en fast plan, det ligger i sagens natur. Det følgende skal derfor blot ses som ét muligt projektforsløb blandt andre.

Klassens overordnede emne kan eksempelvis være »Kommunikation og samfærdsel« eller »Hvad er et godt liv«. Herunder kan vælges mange forskellige synsvinkler. En færdselsmæssig vinkel kan tage afsæt i sætningen: »Det ku' lige så godt ske for dig«. Sætningen er svar på de udtalelser, man ofte hører: »Det sker ikke for mig«, »Det kommer jeg ikke ud for«, »Jeg kan godt færdes sikkert« osv. Eleverne skal opfordres til stillingtagen og ansvarsbevidsthed.

Det fælles oplæg:

Det fælles oplæg til hovedemnet kan for eksempel være et besøg af en trafikinformatør eller af andre relevante personer – eller det kan være en provokerende og igangsættende billedoplevelse.

Formulering af opgave:

Dette besøg vil berøre en lang række delemner, som eleverne vil kunne fordybe sig i, stille spørgsmål til og formulere en opgave ud fra:

- Hvad vil det sige altid at være afhængig af andre?
- Hvad betyder en ulykke for det daglige liv med kammerater og familie?

- Er det så vigtigt at få placeret skyld og ansvar, når først ulykken er sket?
- Hvilke samfundsomkostninger har en ulykke?
- Hvor stor en del af behandlerensystemet kommer man i berøring med, når uheldet er ude?
- Hvad betyder det, at man er forsikret rigtig?
- Hvordan behandler aviserne en ulykke?
- Hvad kan man gøre for at forebygge ulykker?

Eleverne kan gribe emnet an på mange måder alt efter interesse, evner, foretrukne udtryksmåder osv.

Produkt:

Igen er mulighederne mange. Her skal blot nævnes nogle eksempler:

- Producere en lydmontage, som behandler en trafikulykke set fra offerets synsvinkel henvendt til...
- Sidde i kørestol i en uge og derefter berette om erfaringerne
- Beskrive ulykkesstedet og komme med forslag til forbedringer
- Lave dias, som fortæller en trafikhistorie
- Give oplæg til en kampagne med et valgt emne over for en valgt målgruppe
- Skrive en novelle om ulykken set fra 'spritbilistens' side.

At føle ansvar har noget at gøre med at kunne sætte sig ind i andre menne-

skers måde at tænke, føle og handle på. Derfor er det en god ide at eksperimentere med synsvinkelbrug, så eleverne tvinges til at se tingene fra andre sider.

Den frie, selvvalgte opgave

Denne rummer ligeledes mange muligheder for arbejde med færdselsrelaterede emner. Eleverne vælger emne

helt ud fra egen interesse. Det kan for eksempel være:

- Sådan vedligeholder man en cykel
- Livet som cykelrytter
- Hvordan virker alkohol på kroppen
- Trafikplanlægning og miljø i lokalområdet.

Medlemmer af læseplansudvalget for vejledning (VII):

Formand:

Skoleinspektør Vibeke Kreinøe.

Lektor Peter Plant, Danmarks Lærerhøjskole.

Seminarielektor Niels Reinsholm.

Amtsformand John Gottschalck, Skole og Samfund.

Skolepsykolog Bjarne Nielsen, Danmarks Lærerforening.

Skoledirektør Leif Antonsen, Kommunernes Landsforening.

Sekretær:

Undervisningsinspektør Ejvind Sørensen (til juli 1994).

Pædagogisk konsulent Jette Stegmann (fra august 1994).

Faghæfter

- 1 Dansk
- 2 Engelsk
- 3 Kristendomskundskab
- 4 Historie
- 5 Samfundsfag
- 6 Idræt
- 7 Musik
- 8 Billedkunst
- 9 Håndarbejde
- 10 Sløjd
- 11 Hjemkundskab
- 12 Matematik
- 13 Natur/teknik
- 14 Geografi
- 15 Biologi
- 16 Fysik/kemi
- 17 Tysk
- 18 Fransk
- 19 Dansk som andetsprog
- 20 Færdslære**
- 21 Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab
- 22 Uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering
- 23 Tekstbehandling
- 24 Teknologi
- 25 Medier
- 26 Fotolære
- 27 Filmkundskab
- 28 Drama
- 29 Arbejdskendskab
- 30 Latin

**Undervisnings
ministeriet**